

שירה למתקדמים

ציפי שטשויילי: הרים מדותקים אל התקרה, הוצאת עמדה, סדרת דִּתְק 41, 2010, עמ' 41

פעמים רבות נשמעים במהלך השנים האחרונות קולות (מפי אנשי תרבות ממסדיים וגם מפי אנשי שוליים שהתרבות יקרה להם) הקוראים לקרב את השירה לקהל קוראי העברית, להנכיח את השירה ברחובות, לחבב את השירה על יותר, לגרום לה להיות נאהבת יותר, נקראת יותר, מוצגת יותר, נשמעת יותר.

קולות כאלה אינם מביאים בחשבון את המעמד האינהרנטי של השירה כשולית, מודחת, צדדית, מודרת, לא חשובה, רחוקה מן הממסד, נכתבת בחדרים, נקראת בחדרים, בעיני מעטים שבמעטים. שירה היא ז'אנר של מיעוט. רוב השירה הנכתבת היום איננה ידידותית לקורא. יש צורך לרכוש כישורים כדי לקרוא, יש צורך להתעכב עליה, להתאמץ עליה, קשה להיקסם ממנה וקשה עוד יותר להכריח את עצמך לאהוב אותה. משוגעי השירה יודעים את מה שאנשי התרבות מסרבים להכיר בו. שירה תמלא את חיך רק כשתשקיע מאמץ בעצמך לקרב אותה אליך. מלאכת הפיתוי של השירה מתרחשת במרחב האינטימי שבין קורא לשיר, בין אדם לאדם, מקרוב מאוד, מבפנים. כל קורא וטעמו, כל קורא וציפיותיו כשהוא ניגש אל שיר.

המשוררת הצעירה (ילידת שנות השמונים) ציפי שטשויילי מותחת את המרחב הזה אל קצה שהמציאה בעצמה. היא מזמינה את הקורא אל מרחבי הלשון שלה, שהם ייחודיים וסתומים עד כדי אוטיום. עם זאת, קורא המוצא עצמו נמשך אל שיריה יגלה אט אט את מפתחות הקריאה שהיא מפורת עבורו במקומות חבויים, יכיר את מפתח הסימנים של לשונה ויחל לפרום את השירים, אחד אחרי אחד.

ספר הביכורים של שטשויילי ראה אור בחודש אפריל 2010, אך שמה מוכר בסצנת השירה התל אביבית כבר ארבע שנים, מאז ראה אור עיתון השירה 'כתם' בעריכתם של יהודה ויון ועודד כרמלי. השניים היטיבו לסמן את שטשויילי כהצלחה, במיפוי מדויק של מאזן הכוחות של הספרות העברית לדורותיה. ככה זה עובד. המשוררת נבנתה על גבי עורך ש"גילה" ו"חשף", "תמך" ו"הציג" אותה, כשכבה תת קרקעית שצריך לחשוף ולמשוך אל האור. גם כעת, כשרואה אור ספרה הראשון של שטשויילי, היא עושה זאת תחת שמות ארבעה עורכים גברים, ומקדישה את הספר לאביה.

הספר הדק כולל שלושים ושלושה שירים בלבד, וכולו אומר מעט, נבדל, יחיד, כמעט בועה. שטשויילי משחקת בלשון כמו גיימרת מיומנת, המכירה היטב את משחק המחשב החביב עליה

ויודעת איך להערים עליו. כך היא מייצרת חרב פיפיות של גילוי והסתרה. הקרביים הנפשיים של שטשויילי חשופים כאן באופן בוטה, בכל שיר נגלה ריסס של תוך נפשי, כאשר בד בבד היא מסתירה, מכסה, עורמת, עוטה שפע של מסכות של לשון, כדי שלא להסגיר את רכיבי החיים המיוצגים בשיר.

השבריריות חבוית האגו הזו, הבטן הרכה הזו, כשהיא משולבת עם מיומנות אדירה - כמעט אלימה - של ביטוי, אינטליגנציה גבוהה וכושר ייחודי של עשייה בלשון, מייצרת את אחד מספרי השירה המושכים ביותר שנתקלתי בהם בשנים האחרונות.

כמעט כל השירים נכתבים במרחבים קטנים וסגורים, רובם ללא כותרת, ללא מסגור של נושא שירי, בלי לייצר ציפיות (באופן אירוני, מי שהוכתרה כציפיה הגדולה של השירה, איננה מעוניינת לייצר ציפיות לשירה, אלא להפך, להפריכן ולפוררן במפגיע). למרות זאת, השירים טומנים בחובם מכל טוב העולם: עיפונים ושומרי צוף, חילות פרשים ופירים, מצופים ומצילתיים. אלה מתפקדים עמוק כל כך בהבעה השירית של שטשויילי עד שהם מופקעים מתחומם המטאפורי ומחזורים אל הלשון.

כך בשיר הפותח בשורה "מה אמור להיות קצב הנשימה תחת מים" אנחנו מגלים תוך כדי קריאה, שמי שתוהה ושואל כבר נמצא תחת המים: "צוללת הראש שלי משונה היא / צוללת ראש מגגות / צוללת ראש אחרת עוד נצלע". לא, אין כאן מים, ואיש אינו נמצא תחתיהם, אבל הדובר עצמו הוא "צוללת ראש", וה"צוללת" איננה רק שם עצם, אלא גם פועל. ישנה כאן מישהי שצוללת מגגות. זה אינו שיר על התאבדות, זה שיר על המחשבה על התאבדות ועל האפשרות לממש את המחשבה הזאת בלשון. שיר על אופן הקיום ההיברידי שבין התאבדות לבין הצלה, כשהמילים הן הממש היחיד.

כך, בהמשך: "מה אמור להיות קצב הנשימה תחת עיט / במעלה שְׁדָרָה מה מניין הפסיעות מדלת חזרה / אז מה ישנו כאן הצליל / ומה כאן לא אכיל / עם מי לכתוב את התמליל / פשוט להשתרע בגאות / להקיץ בתוך איוו שפלות / הא ה צילו / אם תצילו עוד מילה מפי / כשמנגד חדר מתכווץ כשעורמים עֲלֵיָה שניים והם אינם משים וממשישים הקרחות".

השיר מפנה את תשומת הלב אל הצלילים החוזרים כמעט בכוח, בלעג (מרושע כמעט, וודאי אלים) המופנה אל ניסיון ההבעה עצמה. שימו לב כיצד האנחה היא קריאה לעזרה והיא רק הברה, רק סימן קטן בשולי השיר. השיר היפה

ביותר בעיני בספר פותח בבית: "כשאהיה נכונה למוזג את / הערפל בקפלים הדוקים / מטמורפוזה שרירה, הרגלים / מכיחים, אהבתי תגוע למורדות הדְבָר־שְׁחִין־בְּרֶד / שֶׁלַח את עצמי. / שֶׁלַח את עצמי".

יציאת המצרים הפרטית של הדוברת כאן היא כה אידיאליסטית, עד שהאפשרות לשנות את עצמה נדמית מופרכת יותר מאשר נסים במדבר. הצירוף הבין טקסטואלי שממיר "עמי" ב"עצמי" ופונה אל אהוב בשר ודם (סביר להניח) - ולא אל אלוהים - כאילו היה אלוהים, הוא צירוף אדיר באפקטיביות שלו. הוא מוזג את האמונה אל גרון צמא של חוסר אמונה.

הבית הבא פותח ופורש את האפשרות לשנות אפילו עוד, באופן שנדמה כריאקציה: "רנסנס של עידן האבן. שיקפה / בכיוון השעון, כל / התכשיטים, כל הכתבים ייעשו / באבן. / אולם כעת".

גם כאן החזרה הצלילית על העיצורים הגרוניים מייצרת מחנק של מי שיודעת שכל שינוי יכול להתגשם רק במילים. בבית השלישי

אנחנו מובלים אל הפיכחון, שהיה ידוע לדוברת מלכתחילה: "עלי לשפוך את שיקוי האהבה אל / תוך הכיור. מאפרה עולה על גדותיה, / מחדל אסימטרי בקלסטר געגוע / מדוקדק. לי / יש מגינה פרטית, היא / נושפת בְּעָרְפִי כאילו / הייתי אבקנים".

בשיר הקודם לשיר הזה בספר כותבת שטשויילי את מה שיכול להתפרש כתמצית הפואטיקה שלה: "כל אחד בועט / בקיר הקיר בועט חזרה / מתפתחת תגרה".

לא רק המשוררת ניגפת עם הבלתי אפשרי. גם הקוראים מוצבים בעמדה של "ראש בקיר" או של תגרה בינם לבין השיר. אלה השירים של התעקשות, התובעים קורא עיקש, שאינו מפחד משירה שמציגה את עצמה סתומה ומוכן להיכנס לעולם הלשון של שטשויילי. היא, מצדה, תשחק בכס ובניסיון שלכם למשמע את השיר במבחר סוגים של משחקי התעללות, ותזכיר לכם תוך כדי קריאה: אלה רק התעללויות של לשון. ❖

נוית בראל

